

Színházi beszélgetés moderniségről és közönségről

Komor István főrendezővel

Fiatal értelmiségiek, különösen pedig egyetemisták, főiskolások szívesen és gyakran vitatkoznak arról, hogy mi a modern — irodalomban és művészetben. A modern műveket igénylik, noha olykor még bizonytalanok a szó tartalmában. Ez az igényük természetesen nemcsak az irodalomban, képzőművészetre és filmművészetre terjed ki — modern műveket és modern előadásokat kívánnak a színházról is. Másrészt a színészekben és rendezőkben is él egy ilyen törekvés, ami ugyancsak gyakran vita tárgya, nemcsak a modernség tartalmát illetően, hanem már gyakorlati síkon: színház és közönség kapcsolatát tekintve is. Kérdés végül is az, a két oldalról jelentkező igény összetételek-e s hogyan? Hogyan tud megvalósulni, kezdve az elképzeléseknél, folytatva a színház műsortervén, egészen — mivel a színház nem utolsó sorban üzleti vállalkozás is — a közönségsikerem lemérhető eredményig. Vajon, akik modernet igényelnek, eléggé támogatják-e azt, ami modern törekvés?

Ezekről a problémákról folytatott beszélgetést munkatársunk Komor Istvánnal, a Szegedi Nemzeti Színház vezető rendezőjével. Beszélgetésük szándékosan csak a modernség színházi vonatkozásával, a közönségnek a moderniséghöz való viszonyával s a színház azon törekvéseivel foglalkozik, amellyelők a modern művek előadása és az előadások modernisége felé törekvésnek úgy, hogy ennek közönsége is legyen; azonban nem terjed ki ez a beszélgetés értékkritikákra az előadások minőségét és az elmondottakat illetően. Nem törekedett többre, mint hogy a színház és az egyetemi-főiskolai közönség kapcsolatát erősítse a főrendező véleményének közzétételével. Kérdések és válaszok a színház modernizációjának, a példák és elképzelések a szegedi színházzal kapcsolatosak.

Újajta játéksztílus

— Miben látja a modern színjátszás jellegzetes tulajdonságait és milyen törekvéseket vall ezzel kapcsolatban magának?

— Már évekkel ezelőtt a színházon belül folyó vitákban többször felmerült az, hogy a mi színházunk is kapcsolódjon be az európai színházak általános modern törekvéseinek átvételébe. Köztudott, hogy világszerte, de főleg Európában a színházakban újajta játéksztílus iránti törekvések érvényesülnek. A lényeges törekvés az, hogy végleg elfvessék a XIX. századbeli romantikus, kizárólag az érzelmekre ható, nagy patosú színjátszást és helyett az értelmet kereső, az érzelmi hatás és illuzió kikapcsolása nélkül, sőt ezek felhasználásával a gondolkodásra készítő simább, egyszerűbb, mai emberek számára közelebbi fel fogást alakítsanak ki. Az emberek általában saját képmásukat próbálják formálni a drámában megjelenő alakokat. Ez teljesen természetes, mindig így volt a történelem folyamán, a XX. század közepén is így van. Elcsépelet igazság már, hogy a mai ember saját magáról akar hallani, saját magát akarja látni, s elvárja a színházról, hogy gondolatainak, érzéseinek, szokásainak stb. megfelelő színjátékot mutasson. Természetes, hogy a modern színház a modern daraboknál kezdődik. Modern darab nélkül modern színjátszás el sem képzelhető. De a világ összes színháza sem nélkülözheti repertoárjából a klasszikusokat, az örök emberi értékeket. Ezek megfogalmazásánál is az kell, hogy legyen a törekvés, hogy közelebb hozzuk őket a mai emberhez. Vagyis meg kell keresni az örök értékben azt, ami közel áll hozzánk, és úgy kell eljátszani, hogy az idők porát lehántva a XX. század gondolatvilágához kapcsolódjunk. Ilyenféle törekvés volt a mi színházunkban az *Éjjeli menedékhely*, a *Stuart Mária*, az *Egmont*, vagy az operák közül elsősorban a *Nabucco* előadása. Nem nélkülözhető a klasszikusok azért sem, mert kevés az olyan modern darab, amely közérthetőség mellett nívós irodalmi igényekkel lépne fel, és olyan általános emberi problémákról szólna, melyek nagy közönségre érdekelnének. Az előbb említettem, hogy a színház az értelemre ható előadástól felé közeledik. A XX. század közepének nagy drámaírói feltételezik az intelligens, kulturált nézőt. Miller, Dürrenmatt, Frisch, Williams és társai fogalmazása nem feltétlenül jut el az átlagközönség szívéig és agyáig. Csak ritka és kivételes esetben, ha a mű zseniális, érinti közvetlenül a közönség nagy részét. Az *ügnök halála* a világ összes színházában óriási közönségsikert aratott. Nálunk is nagy siker volt. De ez a modern daraboknál egyelőre nem általános. Más modern próbálkozások, pl. Kohout *Ilyen nagy szerelem* című darabja, vagy operai vonalon Orff *Holdja* nem arattak közönségsikert nálunk. A színház figyelmé természetesen egyre inkább a modern darabok felé fordul. Műsorunk ezt megfelelően tükrözi. Idei műsorunkban prózai darabjaink sorában a *Hamlet* és az *Úri murin* kívül csak modern darabok mennek, ezek között olyan eseményszámba menő bemutatások szerepelnek, mint Sartre *Altona foglyai* vagy Anouil *Romeo és Jeannette* című

műve, operai vonalon a *Danton halála* jelenteli ugyanezt a törekvést.

Hol maradnak az egyetemisták?

— Mi a tapasztalata a közönségnek a modern színházi törekvések iránti magatartását illetően, van-e valamilyen javaslatja ezzel kapcsolatban?

— A modernnek és az elavultnak a küzdelme sajnos nem egyértelműen dől el még. A nagyközönség érdeklődése azt mutatja, hogy az emberek jórésze még szeret befeleledkezni a múlt század romantikájába, szentimentalizmusába, sőt a giccsebe is, vagy a nevetetés olcsóbb eszközeivel élő színházi munkába. Köztudott dolog, hogy az országban legnagyobb közönsége még mindig az operettnek, pontosabban a sokszor limonádé ízű bécsi operetteknek van, és azoknak a zenés vigjátékoknak, melyek ugyan a mai igényével lépnek fel, de a pesties beszéd és vicceken kívül semmiféle mai nincsen bennük, időtlenek, bármiféle más korban is játszódhatnának. Az író ilyenkor úgy segít magán, hogy egy-két intézménynek, a Patyolatnak, a Közértnek az emlegetésével teszi maivá darabját. Az úgynevezett nagyközönség igényétől sajnos nem lehet teljesen eltekinteni, mert ez a színház csődjéhez vezetne. Országunkban a színházak látogatottsága különböző okok miatt úgysem magas. Azonban a színház kötelessége, hogy ne csak kiszolgálja az esetlegesen olcsó igényeket, hanem, hogy a közönséget a magasabb szellemiség és kulturális igény felé vezesse. Mindebben nagy segítségére lehet a színháznak az az értelmiségi réteg, amely a modern színházat nemcsak igényli, hanem követeli is. Ebbe tartoznak az egyetemisták és főiskolások is, akik számtalan alkalommal fejtik ki erről szóló nézetüket, és néhányuk még bizonyos fajta új sznobizmusba is tévedve, a modernségben csak az érthetlent, a furcsát, a különlegest keresik. Nem válthatja meg a magyar színházművészetet az olyan írók feltétlen színpadra vitele, akiknek hazájukban is csak rendkívül kis közönségrétegük van. A magyarországi kulturális erőviszonyokat tekintve nem lenne érdemes például Szegeden most még Jonescot vagy Beckettet a nagyszínházban műsorra tűzni. Ilyenfajta érdekességeket a Szombat Esti Színház keretében lehetne műsorra tűzni kuriózumként. De a műsortervben említett daraboknak, és más soron következő modern daraboknak csak akkor lehet létjogosultsága Szegeden, ha olyan kulturcentrum, mint az egyetem, súlyához méltóan támogatja részvételével az előadásokat s a színház új profiljának kialakítását.

Eddigi tapasztalataink alapján azt mondhatjuk, hogy az egyetemisták érdeklődése tetteikben még nem nyilvánult meg. Nemrég bemutatott például Hubay Miklós *Késdőlők* című darabját, titokban arra számított, hogy ennek a darabnak a közönségsikerét az egyetemisták és főiskolások fogják biztosítani, de ez nem történt meg. Ha az elkövetkező időkben a modern daraboknak nem lesz elegendő számú közönsége, akkor a színház kénytelen lesz visszakanyarodni a romantikusokhoz, a kispolgári drámákhoz, esetleg több operettet kell játszani. Szóval ez mindenképpen a nívó süllyedéséhez vezetne. Ezért mi azt szeretnénk, hogy az egyetemi és főiskolai ifjúság járjon elől a modern darabok előadásain a nézőtér benépesítésében. Előbb-utóbb, mint ahogy szokott lenni, az ifjúságnak ez az érdeklődése más közönségrétegeket is magával ragadna. Az általános kulturális fejlődés törvényszerűen oda vezet, hogy az ifjúság embereket sokasága végül a színházművészet vonalán is az értelem, a korszerűség mellett dönt.

Lorca, Saroyan, Sztavinszkij

— A színház és az említett Szombat Esti Színház műsortervében hogyan érvényesülnek az említett törekvések?

— Minthogy Szegeden még kevés az a fajta kulturált közönség, melynek a fentebb már említett darabok első sorban játszhatók, és a színháznak ebben az évben 4400 tsz-bérlője is van, természetesen, hogy az évi műsortervek összeállításánál bizonyos fokig hátrébe kell, hogy szoruljanak azok a darabok, amelyek egyelőre csak egy viszonylag szűk közönségre számíthatnak. Ezért akarja a színház bevezetni a szombat este fél 11-kor kezdődő előadásokat Szombat Esti Színház néven, ahol minden esetben irodalmi csemege kerülne tálalásra. Ennek első előadása január végén kerülne sorra, s attól kezdve válna rendszeressé hetenként. Az első előadásban három egyfelvonásos fog szerepelni: García Lorca *Don Perlimpin*, Saroyan *Halló, ki az?* című darabja és Sztavinszkij *A katona halála* című balettje. A következő bemutatón háromfelvonásos darabok is színe kerülnének. Ezt a műsort elsősorban a színház fiataljai csinálnák.

Visszatérve a modern darabok bemutatásának kérdésére, a legnagyobb közönségsikert modern magyar darabok bemutatásától váránk. De a magyar drámaírók elitje vidékre nem igen ad drámát,

innen onnan

A Hazafias Népfrent Orvostudományi Egyetemi Bizottsága november 8-án előadást szervezett az egyetem hallgatói és dolgozói részére. Az előadó Dezséry László, az Országos Béketanács főtitkára, a Magyar Rádió és Televízió főmunkatársa volt. Előadását, amelyet *Szerelem, házasság* címmel tartott és szexuáléttikai kérdéseket tárgyalt, nagy érdeklődés előzte meg, hiszen a Szemészeti Klinika előadóterme zsúfolásig megtelt az érdeklődőkkel. Az előadáson megjelentek nem csak a hallgatók, hanem a tanácskozáson többek között felszólalt dr. Fritz János, a Csongrád megyei Tanács gyermekgyógyász-főorvosa és dr. Kovács Júlia főorvosnő is.

technikáját és műfajainak jellemzőit.

A Szegedi Állami Védőnépképző Intézet Országos ankétot rendezett *»A védőnépképzés időszerű feladatai«* címmel. A tanácskozáson többek között felszólalt dr. Fritz János, a Csongrád megyei Tanács gyermekgyógyász-főorvosa és dr. Kovács Júlia főorvosnő is.

A Tanárképző Főiskola november 27-én rendezte meg a tanári hangversenysorozat első előadását. Közreműködött: Péter Józsefné, Veszely Gabriella és Monoki Lajos. Zongorán kísért: Mészáros Emma.

A Bolyai Kollégium szobakollektívái egyre színesebb programot állítanak össze a szobacsoport-gyűlésekre. Például erre a 101-es szoba, ahol tartalmos előadás hangzott el az újságírás és készítés történetéről. A beszámoló ismertetette az újságkészítés technikai feltételeit, a nyomdászatnak vázlatos fejlődését, a betűtípusok kialakulását; majd az újságírás

A Magyar-Román Kulturális Csereegyezmény alapján hazánkban tartózkodik C. Foias professzor, a Román Tudományos Akadémia Matematikai Intézetének munkatársa. A román vendég egy hónapot tölt hazánkban. Előadásokat tartott a József Attila Tudományegyetem Természettudományi Karán és kutatómunkát is végzett.

Mi magyarok — külföldön

Három hetet töltöttem Csehszlovákiában. Itt figyeltem meg azt a pár embert, akinek a »jellelmrajzát« most közreadom.

A gazdag

Idehaza szerzett pár koronát és a határ átlépése után ő lett a »gazdag« ember. Búszkán jár-ke és mutogatja a »magyaroknak«, milyen is a szlovák pénz. Azután jön az első állomás. Le kell szállni, meg kell nézni, hogy valóban olcsó-e itt a sör. A »gazdag« két társával kiválik a csoportból és betér az állomás éttermébe. Három korsó sört rendel.

— Jaj, milyen olcsó és milyen finom ez a sör! A tíz koronából még kétszer három telik...

Most aztán indulás gyorsan, de hol a csoport?! Bizony ők már átszálltak és elmentek a vonattal... A három óra alatt, amíg a következő vonatra vártak, volt alkalmuk azon gondolkodni, hogy érdemes-e »gazdagnak« lenni.

Az okos

Tipikus magyar jelenség, aki mindenhez ért, bármiről beszél, ő hozzászól és okos meglátásait többször is elismerték. Külföldön úgy viselkedik, mintha már járt volna ott. Tudja, mit érdemes venni és hozni. A határon, mikor meglátja az első szlovák felírást, tudatja veled, hogy ez már külföld. Aztán tárgyilagosan meggyőző téged, hogy a cseh sör nem olyan izé, mint a magyar, mintha te ezt nem éreznéd. Elmentek moziba, ahol szlovák nyelvű filmet adnak — ő sem ismeri a nyelvet, — de azért rendíthetetlenül fordít számotokra. Segít a vásárlásban és fantasztikus összegű csencselésre hívja fel a figyelmet. Később figyel-

meztet, hogy költsd el minden koronádat, mert oda-haza nem tudsz érte vásárolni semmit. A külföldiekkel polifizál és néhány nemzetközi szóval »nagyszerűen« megérteti magát.

Aztán egyszer nagyon ráfizet az okoskodásra. Az idegen nyelvű ételapott böngészve egy ételt nagyon rá akar beszélni mindenkire, azt mondja, ő ezt ismeri. Nem hallgatunk rá. Ő megrendeli az »ételesodát« magának. Valami egészen fantasztikus konyvalék, minek már a külseje is borzasztó, hát még meenni. Lelkesen fog hozzá kedves kollégánk az evéshez. Az első falatok után fokozatosan elhallgat. Kéküldözdül, szemé kimered, de azért eszi tovább. Majd nagyon hírtelen visszafordul, hogy minél előbb búcsút vegyen »kedves« ételétől.

A csencselő

Ez különleges magyar specialitás. Igen, minálunk az emberrel együtt születik a vágy, hogy külföldre menve meggazdagodjon. A csencselés kétoldali folyamat, mely kivitelből és behozatalból áll. Az utazás előtti két hét lázas töprengései után születik meg végül is a kiviendő tárgyalkajstromja. Aztán, ha megvetted, el kell rejtened, hogy a vámszere ne vegye. Pedig fele annyit sem vészszel, mint amennyit lehet. A sikeres átkelés után rájössz, hogy nem is olyan szigorúak a vámörök és mérgek vagy magadra, hogy azt a rúd számit miért nem hoztad még. Itt kint dől el, ki is hozott ügyesen, nezzük meg a csencselők főbb típusait:

A TAKTIKUS: Odahaza nemzetközi tapasztalatok alapján állítja össze a listát. Nem dicsekszik vele, hogy mit visz, csendben, feltűnés nélkül csinálja. Oda-

Mazurka

Könyved, vidám történetek, látványos revük, kellemes fülbemászó dalocskák jellemzik általában az osztrák produkciókat s a nézők megszokták már, hogy a bécsi filmek jól lehet szórakozni. Ennek a várokozásnak nemesebb értelmében is megfelel. A filmtörténet Willy Forst művét elsősorban a téma feldolgozómódja miatt tartja számon.

A szerelmi idillek, operettek osztrák sablonjától már a történet is eltér: feszült szerelmi dráma bontakozik ki előttünk. A jól megkomponált cselekmény — egy énekesnő lelővi régi csábítóját, egy zongoraművészt, aki szemet vetett lányára és ennek következményei — az izgalmas lélektani vizsgálódás már eleve kiemelik a filmet kora átlagából, jelentősebb azonban az ún. visszapergetési módszer újszerű és eredeti alkalmazása. (1935-ben!) A film ugyanis a gyilkossági jelenettel indul, majd a bírósági tárgyaláson a hősnő visszatekintve életére, indokolja, magyarázza tettét, végigtekint egész sorsának legdrámaibb, leglényegesebb mozzanatait.

A visszatekintés módszere drámai sűrítésre (csak a leglényegesebb dolgokról van szó) és tér-, valamint időfelbontásra kitűnően alkalmazható, így a filmi tér és idő gyakorlatilag korlátlan lehetőségeit az asszociációs-technika szolgálatában bonyolult belső mozgások, lelkiállapotok kifejezésére használhatjuk. E napjainkban már közismert módszernek a Mazurka kikísérletezője és a lehetőséget bizonyító eredménye volt annak idején. Egyes jelenetei (a gyilkoló fegyver motívuma, vagy a visszatérő mazurka dallama), valamint Pola Negri kiváló játéka a filmtörténet klasszikus példái közé tartoznak.

Csányi Miklós

kinn megvárja, míg mindenki mindent elad és ő utána »dobja« be az árút. A vásárlást is azután kezdi, amikor a többiek már felhajtották, mit lehet kapni.

A SIRÁNKOZÓ: Már odahaza elkezdte: Jaj, neki nincs pénze, hogy mindenki menyinyi mindent visz. Aztán jön a vámszere, két akkora bóröngdel próbál átjutni, hogy majd leszakad a karja. Itt csendben van. Odakint aztán kezd a sirást előlrol: milyen kevés az, amit ő hozott! Alandóan a másikat nézi, hogy az mit vesz. Átszírja a három hetet, s hazafelé meg azon könyörög, hogy nincs, aki segítene négy bóröngje cipelésében.

A SKÓT: Az abszolút spóroló. Kijött három hétre kopolni. Állandóan a pénzével foglalkozik. Ott helyett könyvel el minden ki- és beadást. Este leltárt készít és maradék pénzével — szó szerint — nyugovóra tér. Ő valóban nem sok szép emléket visz haza. Lead egy pár kilót, node azt kipótolja az a sok lim-lom, amit hazavisz. Mert a vásárlásnál is azt nézi, mi az olcsó, és nem azt, hogy mire van szüksége. Szerencse, hogy három hétig voltunk csak kinn, mert úgy járt volna, mint a cigány lóva, amint le akart szoktatni az evésről...

V. T.

szegedi írók jelentkezőse ritka. A szegedi írók elsősorban novellisták vagy lírikusok, úgy látszik az már hagyomány. A szovjet drámairodalomtól sem kapunk jelenleg még sok olyan nívós mai darabot, amit be lehetne mutatni. A nyugatiak műveinek legértékesebbjeit természetesen színpadra visszük. Az lenne a jó, ha ezeknek az írónak a darabjai először a színházban lennének megismerhetők, nem a *Nagyvilág* című folyóiratban vagy a Rádióban — részletekben. A színház csak akkor állhat meg a lábán, ha követni tudja az életet, a világirodalmat, Furcsa és buta dolog az, hogy irodalmi folyóiratokban megjelenhetik egy dráma, és ugyanaz a dráma ugyanaz a dráma, a színházban lennének megismerhetők, nem a *Nagyvilág* című folyóiratban vagy a Rádióban — részletekben. A színház csak akkor állhat meg a lábán, ha követni tudja az életet, a világirodalmat, Furcsa és buta dolog az, hogy irodalmi folyóiratokban megjelenhetik egy dráma, és ugyanaz a dráma ugyanaz a dráma, a színházban lennének megismerhetők, nem a *Nagyvilág* című folyóiratban vagy a Rádióban — részletekben.

Gondolok például Dürrenmatt *Fizikusok* című darabjára, ami már régésrég megjelent folyóiratban, de színház még nem mutatthatta be, vagy Max Frisch *Andorra* című színművére, ami folyóiratban való megjelenése után háromnegyed évvel kerülhetett csak magyar színpadra. Lehetetlen az, hogy Magyarországon kétféle kultúrpolitika érvényesüljön: egy a folyóiratokra, rádióra, filmre, és az ORI-ra — egy másik pedig a színházakra vonatkozóan. Nyilvánvaló dolog, hogy mi nem akármilyen modern színházat szeretnénk csinálni, hanem szocialista színházat, amely ugyan fel kell hogy használja a haladó polgári irodalom legjelesebbjeit, de fő törekvése mégiscsak az, hogy modern szocialista műveket, elsősorban a magyar drámairodalom termékeit mutatassa be.

Németh Ferenc

A nyilatkozatra vonatkozóan szívesen látjuk olvasóink hozzászólását.